

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

Rīgā

2020.gada 21.decembrī Nr. 1-5/233

Finanšu ministrijai
pasts@fm.gov.lv

Par banku finanšu pakalpojumu sniegšanu bērnam

Saskaņā ar Tiesībsarga likuma 11. panta 4. punktu viena no tiesībsarga funkcijām ir atklāt trūkumus tiesību aktos un to piemērošanā, kā arī veicināt šo trūkumu novēršanu jautājumos, kas saistīti ar cilvēktiesību un labas pārvaldības principa ievērošanu. Vienlaikus tiesībsargs izskata sūdzības par bērna tiesību pārkāpumiem, īpašu uzmanību pievēršot valsts vai pašvaldību iestāžu un to darbinieku izdarītajiem pārkāpumiem un iesniedz priekšlikumus, kas veicina bērna tiesību ievērošanu.¹

Finanšu ministrija ir vadošā valsts pārvaldes iestāde finanšu nozarē.²

Tiesībsargs saņēma bērnu aprūpes iestādes vadītāja iesniegumu par konstatētajām problēmām atvērt krājkontu institūcijā ievietotam bez vecāku gādības palikušam bērnam. Iesniegumā tika norādīts, ka AS “SEB banka” 2020. gada sākumā ir uzaicinājusi uz sarunu bērnu. Tā kā nepilngadīgajam ir 17 gadi, tad uz pārrunām bankā viņš devies viens. Pēc pārrunām AS “SEB banka” slēgusi visus viņa kontus, norādot, ka nevēlas viņu kā klientu savā bankā, jo AS “SEB banka” caur nepilngadīgā kontu notikušas nelikumīgas darbības. Pēc bērna vārdiem AS “SEB banka” nav sniegusi citus skaidrojumus. Iesniegumā tika lūgts pārliecināties, vai nepamatoti netiek ierobežotas bērna tiesības brīvi rīkoties ar saviem naudas līdzekļiem, un lūgts sniegt skaidrojumu par rīcību krājkonta atvēršanai bankā bērna vārdā.

2020. gada septembrī bērnam nomira mamma, tādēļ viņam radās tiesība saņemt no valsts apgādnieka zaudējuma pensiju.

Ja bez vecāku gādības palikušajam bērnam ārpusģimenes aprūpes laikā nomirst vecāki vai viens no vecākiem, ārpusģimenes aprūpes pakalpojumu sniedzējs sadarbībā ar bāriņtiesu, kas pieņēmusi lēmumu par bērna ārpusģimenes aprūpi, kārtro jautājumu par apgādnieka zaudējuma pensijas vai sociālā nodrošinājuma pabalsta piešķiršanu.³

¹ Bērnu tiesību aizsardzības likuma 65.² panta 2. un 3. punkts.

² Ministru kabineta 2003. gada 29. aprīļa noteikumu Nr. 239 “Finanšu ministrijas nolikums” 1. punkts.

³ Ministru kabineta 2005. gada 15. novembra noteikumu Nr. 857 “Noteikumi par sociālajām garantijām bārenim un bez vecāku gādības palikušajam bērnam, kurš ir ārpusģimenes aprūpē, kā arī pēc ārpusģimenes aprūpes beigšanās” 4. punkts.

Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 27. panta trešo daļu, šķirot bērnu no ģimenes, viņam tiek nodrošināta ārpusģimenes aprūpe pie aizbildņa, audžuģimenē vai bērnu aprūpes iestādē.

Aizbildņi atvieto saviem aizbilstamajiem vecākus⁴.

Bērnu aprūpes iestāde ir iestāde, kurā tiek nodrošināta sociālā aprūpe un sociālā rehabilitācija bāreņiem vai bez vecāku gādības palikušiem bērniem, kā arī bērniem, kuriem nepieciešama sociālā rehabilitācija vai īpaša aprūpe veselības stāvokļa dēļ⁵. Ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijā ievietota bērna aizbildņa pienākumus pilda šīs institūcijas vadītājs⁶.

Ilgstošas sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijas vadītājs bērnam piešķirto apgādnieka zaudējuma pensiju vai sociālā nodrošinājuma pabalstu pārskaita kredītiestādes kontā, kas atvērts uz bērna vārda.⁷

Visa skaidrā nauda, izņemot nepilngadīgā kārtējiem izdevumiem nepieciešamo, aizbildnim jānogulda uz procentiem kādā no kredītiestādēm.⁸

Tāpat aizbildnis atbild par katru neattaisnotu nokavējumu nepilngadīgā naudas noguldīšanā uz procentiem, un viņam jāatlīdzina nepilngadīgajam ar to radies procentu zaudējums.⁹

Bērnu aprūpes iestādes pārstāvis ar bērnu vērsās AS “Luminor bank”, bet, izskatot dokumentus, tika saņemts atteikums uzņemt bērnu kā klientu bankā.

Bērnam AS “Swedbank” ir atvērts norēķinu konts. Minētajā bankā nav iespējams atvērt krājkontu, jo AS “Swedbank” darbinieki paskaidrojuši, ka bankā, sākot no 17 gadu vecuma, šādus kontus neatver.

Bērnu aprūpes iestādes vadītājam nav izdevies noskaidrot iemeslus bankas rīcībai.

Finanšu un kapitāla tirgus komisija (turpmāk tekstā – Komisija) atbilstoši savam darbības mērķim un uzdevumiem regulē un pārrauga finanšu un kapitāla tirgu un tā dalībnieku darbību.¹⁰ Komisija rūpējas par sabiedrības interesēm, veicinot ieguldītāju, noguldītāju un apdrošināto personu interešu aizsardzību, tai skaitā finanšu pratību, un finanšu un kapitāla tirgus attīstību un stabilitāti.¹¹

Ņemot vērā normatīvajos aktos noteikto Komisijas kompetenci, tiesībsargs nosūtīja pēc piekritības izskatīšanai un atbildes sniegšanai bērnu aprūpes iestādes iesniegumu. Atsaucoties uz bērnu aprūpes iestādes sniegto informāciju, tiesībsargs aicināja Komisiju, izskatot minēto iesniegumu, pārliecināties, vai AS “SEB banka” ir informējusi Valsts policiju par nelikumīgām darbībām ar nepilngadīgā kontu un personu, kas to veikusi. Tiesībsargs lūdza Komisiju sniegt papildu informāciju, kas ir būtiska situācijas pilnīgai izpratnei par nelikumīgu darbību veikšanas caur nepilngadīgo personu bankas kontiem iespējamību un drošības pasākumiem, kādus bankām būtu iespējams veikt, lai to nepieļautu.

⁴ Civillikuma 252. pants.

⁵ Bērnu tiesību aizsardzības likuma 1. panta 8. punkts.

⁶ Bāriņtiesu likuma 35. panta otrā daļa.

⁷ Ministru kabineta 2005. gada 15. novembra noteikumu Nr. 857 “Noteikumi par sociālajām garantijām bāreņiem un bez vecāku gādības palikušajam bērnam, kurš ir ārpusģimenes aprūpē, kā arī pēc ārpusģimenes aprūpes beigšanās” 5. punkts.

⁸ Civillikuma 296. panta pirmā daļa.

⁹ Civillikuma 297. panta otrā daļa.

¹⁰ Finanšu un kapitāla tirgus komisijas likuma 2. panta pirmā daļa.

¹¹ Finanšu un kapitāla tirgus komisijas likuma 5. pants.

Bērnu aprūpes iestādes sniegtā informācija norāda uz iespējamību, ka cilvēki ar negodīgiem un noziedzīgiem mērķiem izmanto bērnus prettiesisku darbību veikšanai bankās.

Latvijas Republikas Satversmes 110. pantā noteikts, ka valsts īpaši palīdz bērniem invalīdiem, bērniem, kas palikuši bez vecāku gādības vai cietuši no varmācības.

Vēlos uzsvērt, ka bērni ārpusģimenes aprūpē ir īpaši mazaizsargāti, tādēļ pastāv risks, ka viņi tiek izmantoti un iesaistīti prettiesisku darbību veikšanā, vienlaikus kļūstot par vardarbības upuriem. Arī bērni, par kuriem rūpējas viņu vecāki, var nonākt situācijās, ka viņus prettiesisku darbību veikšanai izmanto gan citi cilvēki, gan viņu vecāki, kas nav godprātīgi. Tā rezultātā bērniem var tikt liegta iespēja izmantot banku pakalpojumus arī nākotnē, sasniedzot pilngadību. Tādēļ atbildīgajām iestādēm būtu jādara maksimāli iespējama, lai novērstu bērnu iesaistīšanu nelikumīgās darbībās.

Jāatzīmē, ka valsts ir noteikusi tiesisko regulējumu¹² bērna un vecāku attiecības bērna mantisko tiesību īstenošanai. Vecāki pārvalda bērnu mantu ar aizbildņu tiesībām un pienākumiem.¹³ Tāpat gadījumos, ja bērns iegūst naudu, piemēram, mantošanas ceļā, tā jānogulda kredītiestādē uz procentiem. Ikviens bērns, iestājoties noteiktiem apstākļiem un/vai vecumam, var kļūt par kredītiestādes klientu, atverot gan norēķinu, gan uzkrājumu kontu, saņemot citus kredītiestādes piedāvātos pakalpojumus.

Komisija sniegtajā atbildē¹⁴ informē, ka Kredītiestāžu likums vai citi finanšu nozares likumi neparedz pienākumu kredītiestādei informēt Valsts policiju, ja tiek iegūta informācija par nelikumīgām darbībām ar klienta, t.sk. nepilngadīgās personas, kontu. Pats kredītiestādes klients vai tā likumiskais pārstāvis (aizbildnis) var vērsties Valsts policijā, saņemot attiecīgo informāciju no kredītiestādes. Šāda kārtība izriet arī no Kredītiestāžu likuma 62. panta pirmās daļas un Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un terorisma un proliferācijas finansēšanas novēršanas likuma (turpmāk – NILLTPFN likums).

Iesnieguma izskatīšanas gaitā netika iegūta informācija, ka banka par konta slēgšanu un bērna atzīšanu par bankai nevēlamu klientu būtu paziņojusi bērnu aprūpes iestādei un sniegusi tai papildu informāciju, kas būtu pietiekama, lai vērstos Valsts policijā. AS “SEB banka” informējusi Komisiju, ka vēstule ar minēto informāciju ir nosūtīta 2019. gada jūlijā, taču bērnu aprūpes iestāde norādījusi, ka tādu vēstuli neesot saņēmusi.

Komisija norādījusi¹⁵, ka tās rīcībā nav apkoptas informācijas attiecībā uz nelikumīgām darbībām, izmantojot nepilngadīgas personas kontu. AS “SEB banka” informējusi, ka tā reti konstatē šādas situācijas, tomēr ir gadījumi, kad bērna norēķinu kontu vai maksājumu karti acīmredzami izmanto vecāki vai trešās personas (piemēram, gadījumi, kad vecāku konts ir bloķēts saistībā ar naudas līdzekļu piedziņu, vai konts ir izmantots krāpnieciskās shēmās, maksājumu kartes dati tiek izmantoti pie tirgotājiem internetā un darījumi pēc tam tiek apstrīdēti).

No Komisijas sniegtās informācijas tiesībsargam un AS “SEB banka” informācijas bērnu aprūpes iestādei ir secināms, ka bērna tiesības un intereses attiecībās ar kredītiestādēm netiek pietiekami nodrošinātas gadījumos, ja tiek iegūta informācija par nelikumīgām darbībām ar nepilngadīgas personas kontu. Kredītiestāžu likums, NILLTPFN vai citi finanšu nozares normatīvie akti neparedz īpašu dalījumu starp

¹² Civillikuma Pirmās daļas Otrās nodaļas Trešās apakšnodaļas Otrā sadaļa “Vecāku un bērna mantiskās attiecības”.

¹³ Civillikuma 191. pants.

¹⁴ Finanšu un kapitāla tirgus komisijas 2020. gada 19. novembra vēstule Nr. 05.01.06.- 4120.

¹⁵ Turpat.

klientiem - pilngadīgām un nepilngadīgām personām attiecībā uz kļūšanu par kredītiestādei nevēlamu klientu. AS "SEB banka" informējusi, ka tā pārtrauc sadarbību ar nepilngadīgu personu, ja tiek konstatēts, ka kontu neizmanto pati nepilngadīgā persona vai kontā esošajiem naudas līdzekļiem ir nepilngadīgajai personai neatbilstoša izcelsme vai ar tiem veikti neatbilstoši darījumi.¹⁶ Tātad nelabvēlīgas sekas iestājas bērnam, bet, nepaziņojot Valsts policijai, netiek izmeklēti, noskaidroti un novērsti faktiskie apstākļi, iespējams, prettiesisku darbību veikšana pret bērnu.

Uz kredītiestādēm un to uzraugošām iestādēm ir attiecināms un tām ir jāievēro ANO Bērnu tiesību konvencijas 3. panta 1. punktā noteiktais, ka visās darbībās attiecībā uz bērniem neatkarīgi no tā, vai šīs darbības veic valsts iestādes vai privātas iestādes, kas nodarbojas ar sociālās labklājības jautājumiem, tiesas, administratīvās vai likumdevējas iestādes, primārajam apsvērumam jābūt bērna interesēm.

Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 65.² panta 3. punktā noteikto, ka Tiesībsarga birojs iesniedz priekšlikumus, kas veicina bērna tiesību ievērošanu, aicinu Finanšu ministriju sadarbībā ar iesaistītajām iestādēm rast risinājumus, lai tiktu līdzsvaroti kredītiestāžu un to uzraugošo iestāžu pienākumi noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas novēršanā un bērna tiesību prioritātes principa ievērošana. Aicinu rast risinājumu bērna tiesību aizsardzībai situācijās, kad kredītiestādes konstatē riskus vai prettiesiskas darbības ar bērniem piederošiem bankas kontiem vai naudas līdzekļiem, lai nodrošinātu šādu gadījumu pienācīgu izmeklēšanu un vainīgo personu saukšanu pie atbildības, nevis faktiski sodot bērnu – kā nevēlamu bankas klientu.

Lūdzu Finanšu ministriju līdz **2021. gada 31. martam** sniegt informāciju par paveikto un plānoto.

Lūgumu pamatoju ar Tiesībsarga likuma 13. panta 1. punktu, kurā noteikts, ka tiesībsargam ir tiesības pieprasīt un saņemt bez maksas no iestādes pārbaudes lietā nepieciešamos dokumentus (administratīvos aktus, procesuālos lēmumus, vēstules), paskaidrojumus un citu informāciju, un 27. panta pirmo daļu, kas nosaka, ka pieprasot šā likuma 13.panta 1.punktā minēto informāciju, tiesībsargs nosaka šīs informācijas apjomu un norāda saprātīgu tās sniegšanas termiņu.

Pielikumā:

1. Finanšu un kapitāla tirgus komisijas 2020. gada 19. novembra vēstule Nr. 05.01.06.- 4120;
2. AS "SEB banka" 2020. gada 24. novembra vēstule Nr. SEBLV20/CR22288.

Tiesībsarga pilnvarojumā
Bērnu tiesību nodaļas vadītāja

Laila Grāvere

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu

¹⁶ Finanšu un kapitāla tirgus komisijas 2020. gada 19. novembra vēstule Nr. 05.01.06.- 4120.